

Danielpa qillqan — huk pachak pusaq chunka phisqayuqnin kasqan

Aylluchasqa Dios Kaynin: Pedroq Sunkumanta Lloqsisqa Hatun Willakuynin chaymanta Paqariq Consecuenciakuna

Jeff Pippenger
2024-04-15

Pitrusqa Cristopa tapukuyninman kutichispa, “discipulonkunaqa Cristomanta pitas ninku” nisqaman, reqsichirqanmi Jesusqa ñawpaqmanta Diospa akllasqan, Cristo, Mesías kasqanta. Hinallataq nirqanmi Payqa Diospa Churin kasqanta.

Jesúsqa Cesarea Filipos suyukuna qayllaman chaykuspan, discipulonkuna tapurqan, nispa: “¿Pitaq runakuna nin, noqa Runaq Churin kani nispa?” Hinaspan paykuna nirqanku: “Wakinmi nin qanqa Juan Bautista kanki; wakinkuna, Elías; wakinkunataq, Jeremías, icha huk profetakunamanta hukninmi kanki.” Payqa nirqan paykunata: “Qankunaqa, ¿pitaq ninchis noqa kani nispa?” Chaymi Simón Pedro kutichispa nirqan: “Qanqa Cristo kanki, kawsaq Diospa Churin.” Jesúsqa kutichispa nirqan: “Kusisqa kanki, Simón Barjona; mana aycha ni yawarchu chayta qamman rikuchisurqa, aswanpas hanaq pachapi kachkan Taytaymi. Noqataq niki qamman: qanqa Pedro kanki, kay rumi patapitaq Iglesiyta sayarichisqa; ukhu pacha punkunkunapas manam atipanqachu chayta atipayninwan urmachiyta. Qamtataq qosqayki hanaq pacha qhapaq suyupa llavekunata; kay pachapi ima watasqaykipas hanaq pachapim watasqa kanqa; kay pachapi ima paskasqaykipas hanaq pachapim paskasqa kanqa.” Mateo 16:13–19.

Pedroqta Espíritu Santoqa riqch’aricherqa chay ancha allin cheqaqta pachak tawa chunka tawa waranqa runakuna unanchaqquna yachananpaq. Chayta ruwarqa Panio llaqtapi, mayqenchus Cesarea Filipos sutin karqa. Panioqa aswan hatun santu templom k’askasqanmi dragón nisqapa yupaychayninpi, imaraykuchus Greciaqa kay pachata rikuchin, kay pachaqtaq qhepa p’unchaykunapi Naciones Unidas nisqanmi, paymi dragón nisqapa kay pachapi rantiqninqa. “Infiernopa punkunkuna” nisqaqa Panpa templonpa sutinqa, griego cabra-diospa. Chay temploqa huk mach’aypa ñawpaqninpi sayachisqa karqa, chaypiqa Panio Pukyu kasqa. Panio Pukyuqa Jordán Mayuta qarquq karqa, chay mayutaq Cristopa unanchaqqinmi.

“Jordán” sutiyaq “urayman” nisqatanmi kashan, chaymi ñanninta qallarin Israel llaqtap norte lawnin urqukuna suyupi; aswan hatun paqarinantaqa qoqon Hermón Orqopa pukyunkunamanta, Hermón Cordillera nisqapi aswan hatun urqu patamanta, maypichus “uku pacha punkukuna” sutiyaq pukyu kashan. Hermón nisqaqa “santu” hinam niy, “Jordán” nisqataq “urayman riq” nin. Jordán mayuqa Hermón Orqopa alto lawninkunamanta purimun, hinaspan Jordán qichqa pampa nisqa vallepi urayman urayman purispa, qhipaman wañusqa Lamar Qochaman chayan, chayqa kay pachapa hawanpi aswan uray cheqanmi.

Yaku-kuna Jordán mayuta qarpanku, Panpa templonmanta paqarispa, hinallataq tukukuyninpi kay pachapi aswan uray kaqman chayananku, Diospa Churinpa uray urmuyninta rikuchin, payqa hanaq llaqtapi aswan alto sagrado orqomanta llusqsimuspa kay pachapa aswan uray “wañusqa qochaman” uraykamuq. Cristopa hanaq pachamanta cruzpi wañuyman uraykamuyninpas rikuchinmi urmasqa runapa aychanwan p’achakuyta paypa hawanman hap’isqanta, imaraykuchus hanaq pachamanta cruzkama puriyinpa “uku pachapa punku-kuna”manta paqarisqa yaku-kunawan qarpasqa karqa.

Kachi Quchaqa manam kay pachapi aswan uray kaqllichu, aswanqa kay pachapi aswan kachi-yuq yakuymi, lamar qochamanta isqun kuti aswan kachi-yuq. Kachi Qucha hina rikuchisqa Cristopa chakatasqa wañuyninpi, paymi achkakunawan rimanakuynta takyachirqa.

Llapa mikhuyniykimanta haywakuytaqa kachhiwanmi sumaqa qamiykunkiman; amataq saqeychu Diosniykippa rimanakuyninpa kachhinta mikhuyniykimanta haywakuykipi pishinapaq: llapa haywayniykikunawan kуска kachhitapas haywankiman. Levítico 2:3.

Hermón Urqupa pukukunamanta hamuspa, Jordán mayuqa Galilea quchanta pasamun, chayqa Tiberias qucha hinallataq Kinneret qucha sutiwan reqsichisqa kachkan. Galilea ninanqa “bisagra” utaq “muyuy p’unchay” ninanmi. Tiberiasqa Augusto César qhipata kamachiq romano apu sutim, quchapa rikchayninraykutaq Kinneret nisqa sutichasqa kachkan, chaypa ninanqa “arpam” utaq “liram” nisqanmi. Runakunaqpaq muyuy p’unchayqa karqa Tiberio César kamachishaqtin, Jesuspas chakatasqa kasqanpi, hinallataq hanaq pachapi llapa arpaspas upallachisqa karqa. Jordán mayuq llaqtapacha testimuny, “infiernopa punkukunawan” tupachisqa, chayqa griego dios Panpa templonmi, rimanmi Pedro Santo Espiritupa saminchayninwan willakusqaq testimoniyumanta.

Cristopa aychayman runakayninman hamusqanmanta nisqaqa, Dios kaywan runakaynin huñusqa kasqanmi karqa, Diospa Churin kikillanman runapa aychan hap’ikusqa p’unchawpi; chay hina Dios kayta runakayninwan huñurqa, imaynachus Pan pukuyumanta unu Jordán mayuman yaykuspa chayta rikuchin. Pan pukuyta imawanmi mikhuchirqa? Hermón urqkunapi urmaq ch’iqchi, para, rit’iwanmi; Hermónqa “sagrado” urquta rikuchin, chayqa hanaq Jerusalénmi.

Davidpa wichaykuna taki. ¡Qhawariy, may allinmi, may kusikuypaqmi wawqekuna huk sonqolla kуска tiyaykuqkunaqa! Chayqa umapi churakusqa ancha chanin q’umir asnakuy wiraman hinam, chaymi sunkhama uraykamurqa, Aaronpa sunkhanmanpas; p’achanpa kantuñkama uraykamuq. Hermon orqomanta sut’u hina, Sionpa urqkunaman uraykamuq sut’u hinam; chaypim Señorqa saminchayta kamachirqa, wiñaypaq kawsaytawan. Salmos 133:1–3.

“Chanin qosqoy aceite” nisqa, Aarónpa sunqasninman urayman puriq, chaymi karqa aceite, paywan churinakunawan kуска Diospa sacerdotenkuna hina hawisqa kaptinkuman apaykusqa.

Hina altarpipi kashaq yawarmanta, hinallataq hawikuy wiramanta jap’inki, chaykunataq Aaronpa hawanman ch’iqchinki, p’achankunapa hawanman, churinkunapa hawanmanpas, hinaspa paywan kуска churinkunapa p’achankunapa hawanmanpas: chhaynataq payqa santuqasqa kanqa, p’achankunapas, churinkunapas, churinkunapa p’achankunapas paywan kуска. Éxodo 29:21.

Pedroqa tukuy discipulokunapa ñiyninkuta rimarirqan; chayta rimaspanmi pachallataq pachak tawa chunka tawa waranqa runakunapa ñiyninkutapas rimarirqan, paykunapa hukllachasqa sacerdotekuna kaymanmi haw'asqa kachkan, estandarte hina oqarisqa kananpaq. Aaronta hawisqa "aceite"qa, Hermón urqupa chhullinmi karqan, hinaspataq Sion urqkunapa chhullinpas. "Aceite"wan "chhulliwana"qa willakuy kanku, chaymi Espíritu Santoq hawisqananta sut'inchana.

Uyariychik, hanaq pachakuna, ñoqaqa rimasaq; uyarichunpas kay pacha, simiypa rimasqankunata. Yachachisqayqa para hina urmamunqa, rimariyniyqa sut'iyay llullu hina sut'unqa, hina t'ikaq q'ura pataman chhika para hina, hinaspa ichu pataman para wayr'a hina: imaraykuchus Señorpa sutinta willasaq; hatun kayta quychik ñuqanchik Diosninchikman. Deuteronomio 32:1-3.

"Runtu" nisqaqa "yachachiy"mi, Sion urqkunaman urmamun; chaytaq "aceite" umalliyqaqmi, hukllachaspa pachak tawa chunka tawa waranqa runakunata, paykunapa Diospa sacerdotenkunam qhipa p'unchaykunapi. Chay yachachiyqa para hina urmamun, runtu hinataq sut'iyamun imaraykuchus "willasqasqa" kasqanrayku. Willasqasqam kachkan, hanaq pacha kay pachawan uyarispa uyarinankupaq Simiyninmanta rimaykunata, hukllachasqa sacerdocio nisqawan, paymi estandarte hina Chawpi Tuta Qapariyta haqaymanta Hatun Qapariyta willakuq.

¡May sumaqmi urqkunapi allin willakuyta apamuqpa chakin, haw'ayta willakuqpa; allinmanta allin willakuyta apamuqpa, qespichiyta willakuqpa; Sionman niqpa: "Diosniykiqa kamachinmi!" Qhawariqnikiykunapa siminkuta oqarinqaku; huk simillawan kуска takingaku: imaraykuchus Señor Sionta kutichimuspa, uyapura rikunqaku. Kusikuyman lloqsiychis, kуска takiychis, Jerusalén llaqta ch'usay chiqninkuna; imaraykuchus Señorqa llaqtanta sonqocharqan, Jerusalénta rantispa qespichirqan. Señorqa llapa suyukunapa ñawpaqinkupi ch'uya makinta q'alata rikuchirqan; kay pachapa tukuy kuchunkunam Diosninchikpa qespichiynta rikunqaku. Isaías 52:7-10.

Qhipa p'unchaykunap ricchariq qhawariqninkuna, Pedro nisqawan rikuchisqa, salvaciónta hinaspa thak kayta willakunku, hinaspan huk sonqolla kashaqku, imaraykuchus ñawinnaq ñawinman rikunqaku. Kayqa pasan "Señor Sionta kutichimun" nisqanpi. Hebreo simipi "kutichimun" nisqaman tikrasqa simiqa "tikray" niyta munan. Señor Sionta tikhrachiptinqa, chayqa Sionqa prisionpi kasqa, ch'iqikuywan rikuchisqa hina, hinaspan prisionqa tukukuptin tikrasqa kan.

Kaymi ninmi Señorqa: Babiloniapi qanchis chunka wata hunt'akuchkaptinmi qankunata watukusqayki, allin simiyta qankunapaq hunt'aspa, kay cheqaman kutichimusqayki. Ñoqaqa yachaninmi ima yuyaykunatachus qankunapaq yuyarisqani, ninmi Señorqa: thak kaypa yuyayninkuna, manataq mana allinpaqchu, suyakusqaykichik tukukuyniyuqta qosunaykipaq. Chaymantataq qayawankichik, rispa mañakuwankichik, ñoqataq uyarisqaykichik. Mask'awankichiktaq, tarinkichikmi, llapan sonqoykichikwan mask'awaspa. Qankunaman rikuchikusaqmi, ninmi Señorqa; presochasqa kayniykichiktaq kutichisqa, llapa nacionkunamanta, llapa cheqekunamantataq tantamusay maykunamanpas qarqosqaykichikmanta, ninmi Señorqa; hinaspataq kutichimusqaykichikmi chay cheqeman maymantachus prisionman apachisqaykichik. Jeremías 29:10-14.

Llapa profetakunaqa qhipa p'unchawkunamanta rimashanku, hinaspa qhipa p'unchawkunapi paypa llaqtanqa huk watasqa kawsaypim kachkan, chayta kutichisqa kananpaq, profecíaq testimonianta hunt'ananpaq.

Kaymi simi Señorpaqmi Jeremiasman hamurqa, nispa: Israelpa Diosnin Señorqa kayhinam nin: Qillqay huk libropi llapa simikunata qanman rimarqani chaykunata. Imaraykuchus, qhawariy, p'unchaykuna hamun, nispa Señor, maypachachus kutichimushaq llaqtay Israeltawan Judátawan prisionmanta, nispa Señor; kutirimuchispaqmi paykunata taytakunaman qosqay allpaman, hinaspan chayta jap'iykunku. Jeremias 30:1–3.

Kimsa p'unchawanta kuskan chawpi p'unchawkunata puñusqankumanta qhipaman, hinallataq Lazaro tawa p'unchaw puñusqan hina, chaymanta Daniel iskay chunka hukniyuq p'unchaw llakisqa kasqan hina, Miguelqa iskay testigokunata kawsarichin, paykunaqa paypa qhipa p'unchaw llaqtanmi kanku, hinaspataq hukllayman pusamun, chaymanta huk willakuyninwan paykunata qhawaychaspa akllan, chay willakuyqa llapan pacha tukuy suyu hina rikhurichisqa kasqa. Chay willakuyqa Hermón orqopa “sullan”mi (santu orqo), chaymi Pan pa pukyunta mikhuyninwan kallpachin, chaymanta Jordan mayuta kallpachin. Chay willakuyninwan hunt'asqa akllayqa Jesuspa akllayninta rikuchin, chaymi pay Cristo tukusqan pacha sut'icharqa, Pedrotaq chayta reqsichirqa.

Hinallataq Pedroqa Cristota Diospa Churin kasqanta reqsichispa, Cristota iskaynin hina rikuchirqa: Diospa Churin hinataq runapa churin hina, imaynachus “ukhu pacha punkukunamanta” yaku Jordán mayuman yaykuspa churasqa rikuchin, chay hinata. Pedropa willakuyninqa Espíritu Santopa sonqochasqanmantam llusqirqa, hinaspataq chay cheqaq kaqmi — Jesúsqa Cristom, Hawsashqa Kaqmi, hinaspataq Payqa Diospas runapas kasqanm — Jesúsqa sut'inchasqanman hina, Diospa qhepa p'unchaykunapi llaqtanpa contra maqanakuyqosqaq chawpinpi kananpaq; chay llaqtamanmi Cristo atipanankuta prometirqa, imaraykuchus “ukhu pacha punkukuna” mana atipayta atinchu kay cheqaq kaqtaqa.

Cheqaqaqqa hinallataqmi kay: 11 septiembre 2001 watapi, imaynan Jesucristoqa bautismonpi jawichisqa karqa hina, pachak tawa chunka tawa waranqa runakunapa sellakusqanku qallarikurqa; chay historiapi huk llakikuy kanqa, paypa qhipa p'unchay llaqtanta wañuchinankama, pay kawsarichispa preso kasqankuta kutirichinankama. Kawsarichiy ruwayqa paypa llaqtanta hukllachaspa atiyiniyuq soldadokuna hinaman tukuchiya hap'in, señalta hina hoqarisqa kananpaq. Kawsarichiy, ch'uyanchay, hukllachay hinaspa hoqariy ruway, ñankunapi wañusqamanta qhipaman, Daniel chunka hukniyuq qillqapa chunka versículomanta pichqa chunka versículokamak sut'inchasqa kachkan, hinallataq wakin Biblia pasajekunapipas. Ichaqa chunka kimsayumanta chunka pichqayuq versículokamapiqa Cristoqa yapamanta discipulonkuna Caesarea Philippiman, Paniumman pusamun; chaypitaq Diospa sellon wiñaypaq ñit'isqa kachkan.

Kaykunataq ukham allinta unanchaspaqa, Caesarea Philippi-q testimoniopin tarisqa cheqaq kawsay rikuchikuyninkunata reqsisunman. Mateo qelqap chunka suqta kapitulonpa chunka pusaqniyuq versículonpiqa, Simón Barjonahpa sutin Pedroman tukuchisqa, kaymi pachak tawa chunka tawa waranqa runakunata unanchaq, hina ñawpaqta huk qillqapi nisqa hina. Chay

versículopi sayarichisqa yupaychasqa rikuchikuyqa Jesus-ta hatunchan Musphachikuq Yupaqaq hina, imaraykuchus mana Pedrollachu pachak tawa chunka tawa waranqata niyta atinchik, aswanpas Mateo 16:18 qa “phi” nisqapa yupaychasqa unanchaqninmi.

Manaraq “phi” nisqawan tupasqa yupaykamaymanta rimaykuta qallarinchikpa ñawpaqta, yuyarinapaqmi “phi” nisqaqa “Philippi” simipi kasqanta, Panium llaqtapa iskay sutinkunamanta iskayñiqin sutipi. Chunka suqniyuq pusaqniyuq versículopi rikuchinmi Jesúsqa Pedroman hebreo simipi rimarisqanta, chayta griego simipi qillqasqata, hinaspata inglés simiman tikrasqata. Chay kinsa patakunaqa Cristopa Simi patapi kamachikuyninta riman. Simiqa yupasqa churanankuna mirachiy yupaykamaywan kuskan qhawarisqa kaptin, rikuchinmi Pedro sutiqa pachak tawa chunka tawa waranqaman tupasqanta; chayhinataqmi Jesúsqa Admirable Yupaychaq kasqanta aswan kallpachin. Chay kikin versículopin, maypichus Jesúsqa iglesianta hatarichisqanta willakun, Admirable Yupaychaqqa tikray ruwayta kamachirqan, chunka suqniyuq pusaqniyuq versículopi, chunka suqniyuq kapitulu ukupi rikuchisqa cheqaq kayqa “phi” nisqapa yupay unanchanta rikuchinanpaq.

Hinaspataqmi qamtapas: qamqa Pedro kanki, kay rumi patanpi iglesiyta hatarichisqa; infiernopa punkunkunapas manam atipayta atinchu chayta. Mateo 16:18.

Iglesianqa manam chayllachu hatarichisqa Jesusqa Cristo kasqan, hinaspa Diospa Churin kasqan yachachiy patapi, aswanpas pay Simi kasqan cheqaq kay patapin, hinaspa chay Simi llapallan imakunata rurasqan hinaspa kamachisqan patapin, yupay yachayta, rimay simipa kamayninkunata, hinaspa runakunapa rurasqankunatapas.

Paypiwanchikpipas herenciata chaskirqanchik, tukuy imata kikin munayninpa yuyayninman hina rurajpa yuyasqanman jina ñawpaqmanta akllasqa kaspas. Efesios 1:11.

Phi, griego simi ϕ (phi) nisqawan sapa kuti rikuchisqa, huk yupaypaq saquesqa kachkan, chaymi 1.618033988749895-man qayllaykuchkan. Kay yupayqa qori nisqa nisqawan, utaq divina proporción nisqawan reqsisqa kachkan. Kayqa huk “número irracional” nisqa kachkan; chayqa ninmi mana usqhaylla huk fracción simple nisqapi rikuchiyta atinchu, hinaspataq decimalnin rikch’aynin mana tukukuqmi ñawpaqman rinqa, mana kutimuspalla.

Quri ch’ulla nisqaqa achka admiraypaq kaq qhawariyniyuqmi, hinallataq rikurimun imaymana contexto-kunapi matemáticapi, artepi, arquitecturapi, naturalezapi, huk campokunapipas. Sapa kuti tarikun figuras geométricas ukhupi, kayhina rectángulo-kunapi, pentágono-kunapi, dodecaedro-kunapipas, maypichus aswan hatun ladoq aswan pisilla ladowan nisqaman tupayninqa phi-man kaqlla kachkan.

Artepi hinallata rurayninapipas, qori tupuqa yuyasqa kachkan sumaq rikch’anapaq chanin tupukunata rurananpaq. Kayqa artista-kunawan arquitecto-kunawan tukuy historiapi llamk’achisqa kachkan, ñawpa civilizacionkunamanta, Renacimientokama hinaspa chaymanta aswan ñawpaqman, composicionkunata, wasi hatunkunata, hinaspa arte ruraykunata diseñananpaq. Matemáticapiqa, qori tupuqa imaymana ecuación matemática-kunapi hinaspa secuencia-kunapi rikurin, Fibonacci secuenciatapas chaypi yaykuspa, maypichus sapa términoqa iskay ñawpaq

término-kunapa yapaynin kasqan. Fibonacci secuenciapa término-kuna wiñashaqtin, qatipasqa término-kunapa razónninga phi-man asuykun.

16:18 nisqapi, tarisunchik phi yupayta (1.618...). Jesúsqa, Dios, “sapa imatapas kikin munayninpa yuyayninman hina ruraj”, chaymanta munarqan profético geografiapi kikin firmaninta churayta, pay Palmoni kasqanmanta, Musphachiq Yupay, utaq Pakasqa imakunata Yupa kasqanmanta, chay geografía nisqaqa qhepa p’unchaykunapi Iglesianpa maqanakuy pampanganta reqsichin, infiernopa punkukunawan contranpi. Chay profético maqanakuy pampapi, yupaykunata kamachisqanrayku, pachak tawa chunka tawa waranqata “Pedro” sutiyoqwan rikuchirqan; paypa sutinga “Simón”manta tikrasqa karqan, urpillapa willakuyninta uyarijmanta, “Pedro”man; chayhinataq pachak tawa chunka tawa waranqata señalaspa qhepa p’unchaykunapi paypa pacton llaqtan kasqanta.

Pay “rumi” nisqapi Akllarqan Iglesia-nin sayachinanpaq, chaymi aswan hatun cimientupa rumin, Levitico iskay chunka suqtayoq “qanchis kutikama” nisqap cimientun, hinaspa umalliq esquina ruminpas; mana huk cheqap cimientuqaqchu kanman mana Cristo kaspaqa. Cristopa bautizasqanmantapacha, Simón “uyarisqan” uray wayra-pisqumanta willakuymán, Wañuq Qochapa cruzkama, waranqa iskay pachak suqta chunka p’unchawkama, sapa p’unchaw iskay kuti, paqarin sacrificiopas chisi sacrificiopas karqan, ichaqa chay qhipa p’unchawpi waranqa iskay pachak suqta chunka p’unchawkunamantaqa mana hinachu karqan; chay p’unchawmi chisi sacrificio sacerdotemanta qispirqan, hinaspa cruzpi Cristo wañurqan iskay waranqa pichqa pachak iskay chunka haywarikuq hina.

“Llapanmi manchakuywan, ch’iqichakuywanmi kachkan. Sacerdotepas ñañaña wañuchinanpaqmi kachkan chay qurbanata; ichaqa cuchillunqa mana kallpayuq makinmanta urman, hinaspan oveja llusqipukun. Tipoqa tinkun antitipowan Diospa Churin wañuyninpi. Hatun qurbanapas ñam ruwasqaña. Aswan uqhu cheqman yaykunapaq ñanqa kichasqañam. Musuq, kawsayniyuq ñanmi wakichisqa llapanchispaq. Manaña huchasapa, llakiywan ñak’arisqa runakuna suyayninchu kanman hatun sacerdotepa hamuyninta.” El Deseado de todas las gentes, 757.

Pay hawan “rumi” patapiñanman Iglesia-ninta hatarichinanpaq, chayqa wasi ruwaqkuna qhespichisqan cimientopa ruminmi; yupayninga “iskay waranqa pichqa pachak iskay chunka” nisqañam. Huk pisi versículollapi Cristoqa tukuyta Hatun Kamachiqnin kasqanta qhawarichin, chayta ruraspanqa Daniel qhelqap chunka hukniyuq capitulonpa versículo chunka kimsayumanta chunka pichqayuqkama sayaspa rimashan.

Hinaspataqmi, qanqa Pedro kanki, kay rumipa hawanpitaq Iglesiyta hatarichisqa; uku pacha punkunkunapas manan atipanqachu chayta atiyta. Mateo 16:18.

Kay yachayta qatikuksaqku hamuq qillqapi.

“‘Pakasqa imakunaqa Señor Diosninchikmanmi kanku; rikuchisqa imakunaqa ñoqanchikman, wawanchikkunamanpas wiñaypaqmi kanku.’ Deuteronomio 29:29. Imaynatas Dios kamasqa llamk’ayta hunt’arqa chaytaqa mana hayk’aqpas runakunaman rikuchirqachu; runa yachayqa mana atinchu Ancha Hatunpa pakasqan imakunata maskhayta taripayta. Paypa kamaq

atiyninqa, kawsaynin hina, mana entiendesqa atinapaqchu.”

“Diosmi saqerqanmi kay pachaman achka k’anchayta hich’aykuspa hamunanpaq, cienciawan artewanpas; ichaqa ciencia nisqapi yachaqkuna, runapa qhawariyninllamanta kay asuntukunamanta rimaptinkuqa, mana pantayniyuqchu pantasqa tukunku. Mana huchallachu kanman Diospa simin mana rikuchisqanmantapas yuyaymanayqa, sichus yuyayniykunaqa Escrituraspi tarikusqa cheqaqkunata mana contradecinkuchu; ichaqa Diospa siminta saquespa, Paqariyninkunata cienciaq kamachikuyninkunawan sut’inchayta maskhaqkunaqa, mana mapayquq mana brújula-yuq hina mana reqsisqa lamar qochapi apasqa purinku. Aswan hatun yuyayniyuq runakunapas, sichus Diospa simin mana pusasqachu kachkan maskhayninkupiqqa, cienciawan revelaciónwan tinkuykunata qatiypi pantasqa, musphayman chayanku. Kamachiqninpas, llanq’asqankunapas paykunapa yuyayninkumanta ancha karupi kasqanrayku, chaykunata naturalezaq kamachikuyninkunawan mana sut’inchay atispa, Bibliapa historianta mana atinapaq hinam qhawanku. Kikinchikmi, Antiguo Testamentoq, Nuevo Testamentoq qillqasqan willakuykuna cheqaq kayninta iskayrayakuqkunaqa, huk pasotawan ñawpaqman pusasqa kanku, hinaspa Diospa kaq kaynintapas iskayrayankaq; chaymantataq, anclanta chinkachispa, mana iñiy kasqaq rumikunaman maqanakuspa purinankupaq saqisqa kanku.”

“Kay runakunaqa iñiypa llamp’u kayninta chinkachirqanku. Diospa Santu Siminpa divina autoridá-ninpi takyaq, mana kuyukuq iñiy kanan. Bibliataqa manam runakunapa cienciamanta yuyayninkunawan pruebachinachu. Runapa yachayninqa mana atinakuq pusana. Eskeptikokuna, Bibliata leenqanku mana allin rimayta mask’aspa, ichaqa ciencia nisqapa utaq revelación nisqapa mana hunt’asqa entendeyninrayku, paykunapuraqa iskaynin ukhupi churanakuyta tarisqankuta niyta atinman; ichaqa allinta entiendesqaqa, hunt’a armoníapi kachkanku. Moisésqa Diospa Espiritunpa pusaynin ukhupi qelqarqa, hinallataq geología nisqapa allin teoría-ninqa manam hayk’aqpas chay tariysikunata nisqachu, paypa nisqankunawan mana tinkuchiy atikunman chaykunata. Llapa cheqaq kayqa, naturaleza ukhupipas otaq revelación ukhupipas, tukuy rikch’ayninpi kikinwan kуска, mana churanakuqmi.”

“Diospa siminpi achka tapuykunam hatarichisqa kachkan, chaykunataqa aswan ukhu yachayniyuq yachaqkunapas hayk’aqllapas mana kutichiyta atinqakuchu. Kay yuyaykunamanmi sonqochisqa kanchis, rikuchinawanchikpaq may achkataq kashan, sapa p’unchaw kawsaypi reqsisqa kaqkunapurapas, tukukuq yuyayniyuq runakunaqa, llapa hatunchasqa yachayninkuwanpas, mana hayk’aqllapas hunt’asqata unanchayta atinqakuchu.”

Ichaqa runakuna yuyanku Diospa yachayninta entiendenankupaq, paypa rurasqanta utaq rurananpaq atisqanta. Ancha mast’arisqa kashan kay yuyayqa: payqa kikinpa kamachikuyninkunawan hark’asqa kasqanta. Runakunaqa paypa kaynintaqa ñegankuman utaq mana qhawarinkuchu, utaq llapanta sut’ichayta munanku, runa sonqopi Espíritunpa llank’aynintapas; hinaptinqa manaña sutinta manchakuywan yupaychankuchu, nitaj atipayninta manchakunkuchu. Mana iñinkuchu mana rikuy atina kaqkunapi, mana entiendespa Diospa kamachikuyninkunata nitaq wiñaypaq mana tukukuq atipayninta, chaykunawan munayninta rurananpaq. Sapa kuti hina apaykachaq simipi, “naturalezapa kamachikuyninkuna” nisqaqa tantiyachin chayta runakuna imatapas taripaq atisqankuta kay

pacha materialta kamachiq kamachikuyninkunamanta; ichaqa mayqen pisi kasqanmi yachayninku, may hatunmi chay chakraqpi Ruraq llank'ayta atinman kikinpa kamachikuyninkunawan tinkuspa, ichaqa tukuy hinantin p'itikunaq unanchayninmanta anchata aswan hawapi.

Achkakuna allinta yachachinku materiaka kawsayniyuq kallpata hap'ipusun nispa — wakin kayninkunata materiawan qusqa kanku, chaymantaqa kikin ukhupi kaq kallpawan llamk'ananpaq saqisqa kasqan; hinallataq pachamamap ruwayninkuna mana kuyukuq kamachiykunawan tupaq allin tinkiypi apasqa kasqankuta, chaykunamanqa Dios kikinpas mana sat'iykuyta atisqanta. Kayqa llulla ciencia-mi, mana Diospa siminwan sayachisqachu. Pachamamaqa Kamachiqninpa yanapakuqninmi. Diosqa manam kamachiykunata chinkachinchu, nitaq paykunaman contrapi llamk'anchu, aswanpas sapa kuti paykunata ruwana yanapayninkunahinallam apaykachan. Pachamamaqa yachayta, kaq kayta, llamk'aq kallpata willakun, chayqa kamachiykunapi hina paykunawan kуска llamk'an. Pachamamapiqa Taytapaq Churipaqpas mana tukukuq llamk'aymi kachkan. Cristo nin: 'Yayáyqa kunankamallam llamk'an, ñuqapas llamk'anim.' Juan 5:17.

“Levita runakunaqa, Nehemías qillqasqan takiy pi, kaynata takirqanku: ‘Qamlla, arí qamlla, sapallanmi Señor kanki; qammi ruwarqanki hanaq pacha, hanaq pachakunapa hanaqnin, llapa chaypi kaq ejercitonkunawan, kay pacha, chaypi llapa imaymanawan, ... hinaspa qammi llapanta waqaychanki.’ Nehemías 9:6. Kay pachamanta rimarispapa, Diospa kamasqan llamk'ayninqa tukusqañam. Imaraykuchus ‘llamk'aykunaga pacha qallariyninmantañam tukusqa karqan.’ Hebreos 4:3. Ichaqa kallpanqa manaraqmi sayk'unchu, aswanpas kamasqan imakunata sayachispa waqaychanraqmi. Manam huk kuti kuyuchisqa mecanismoqa kikinpa ukhu kallpanwan purinraqchu, chayrayku sonqon takikunman, samayninpas huk samaymanta huk samayman qatiqman; aswanpas sapa samay, sapa sonqo takiyqa, chay llapanman chayaspa qhawana sut'inchasqanmi, paypi ‘kawsanchis, kuyunchis, kanchis’ nisqapi.” Hechos 17:28. “Manam kikinpi kaq kallparaykuchu wata wata kay pacha poqochin qapaq qowayninkunata, inti muyuriyninpi puriynintapas hinallataq qatichin. Diospa makinmi planetakunata pusan, hinaspa hanaq pachapi allinchasqa puriyninkupi churan. Paymi ‘yupayman hina llusqinmanta orqon soldadonkuta; sapa huknintan sutinkunawan qayarín hatun atiyinrayku, kallpayuq kasqanrayku; manan hukllapas chinkanchu.’ Isaías 40:26. Paypa kallpanwanmi yurakunapas wiñan, rap'ikuna rikurin, t'ikaikunapas sisarin. Paymi ‘orqokunapi qura wiñachin’ (Salmo 147:8), hinaspa paywanmi qechwakunapas poqoyniyuq kananpaq rurakun. ‘Sach'a sach'a uywakunapas ... Diosmanta mikhunankuta maskanku,’ hinaspa llapa kawsayniyuq kamaqkuna, asllalla kuru kurumanta runakama, sapa p'unchaymi paypa providencian qhawariyninman hap'ipakunku. Salmistaq sumaq rimayninpi nin: ‘Kaykuna llapallanmi qamta suyanaku.... Qam qosqaykita huñunku; makiykita kicharinki, allinwan hunt'achisqañam kanku.’ Salmo 104:20, 21, 27, 28. Simiyninmi elementokunata kamachin; hanaq pachata puyukunawan p'achallin, hinaspa kay pachapaq para waqaychan. ‘Paymi rit'ita millma hina qon; qasa ch'uñuta uchpa hina ch'iqichin.’ Salmo 147:16. ‘Kunkanta rimarichispapa, hanaq pachakunapi unukuna achka kanku; kay pachapa tukukuyninmantan vaporakunata wicharichin; paramanwan illapakuna rurarin, hinaspa wayrata qolqen wasinkunamanta horqomun.’ Jeremías 10:13.”

“Diosqa tukuy imapa tiyanaqninmi. Llapa cheqaq yachay sienciaqa Paypa rurasqanwanmi tinkun; llapa cheqaq yachachiyqa Paypa kamachikuynin kasukuyllamanmi pusayku. Sienciaqa qhawarinanchikpaq musuq admirakuyninkunata kicharin; hanakmanmi phawan, musuq ukhunakunatapas maskhan; ichaqa mana imatapas aswan yachayninmanta apamunchu chayqa hanaq pachapi qillqasqa revelacionwan churanakunanpaq. Mana yachayniyuq kayqa ciencia nisqaman qayllakuspa Diosmanta llulla qhawariykunata kallpachayta maskhanman; ichaqa pachamama libro hinalla qillqasqa simipas huknin hukninman k’anchayta qun. Chayhinapin Ruraqta yupaychananchikpaq pusasqanchik, hinallataq Siminpi yuyayniyuq atiniyta hap’inanchikpaq.” Patriarcas y Profetas, 113–115.